

КРИТЕРІЇ ПІДВИЩЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

У статті розглянуто сутність критеріїв підвищення фінансової безпеки підприємства. Визначено головні вимоги щодо критеріїв забезпечення фінансової безпеки підприємства. Доведено, що визначальним критерієм фінансової безпеки як елементу економічної безпеки є економічні інтереси.

Ключові слова: фінансова безпека, економічні інтереси, критерії фінансової безпеки.

L. G. SHEMAYEVA

Kyiv National Institute for Strategic Studies under the President

CRITERIA FOR IMPROVING FINANCIAL SAFETY INDUSTRIAL ENTERPRISES

In the article the essence of criteria to enhance the financial security of the enterprise and its importance to economic security. Defined the main requirements on the criteria to ensure the financial security of the enterprise. It is proved that the decisive criterion of economic security should understand economic interests. It is proved that criteria form the financial security characteristics of the object of study, to describe and to characterize its dynamics, the level of basic quantitative and qualitative parameters, which form the basis for opposition to danger. Among the main requirements in relation to the criteria to ensure the financial security of the enterprise are the following: they should be formed, given his financial interests, but also take into account the principles of management of financial security of the enterprise.

Keywords: financial security, economic interests, criteria of financial security.

Вступ

Економіка України характеризується значною відкритістю і високими потенційними темпами розвитку. При цьому, процес структурної трансформації економічної системи досі триває та спрямований на підвищення ефективності її функціонування. Фінансова система та механізми державного регулювання продовжують формуватись. Це посилює актуальність впровадження комплексного підходу до визначення факторів, що можуть негативно впливати на економічний розвиток як економіки країни в цілому, її фінансову систему так і окремих підприємств. На сьогодні системного підходу до оцінки та встановленні критеріїв підвищення не існує. Таким чином, розвиток теоретичних основ фінансової безпеки та побудова на цій основі сучасних підходів до її підвищення має важливе прикладне значення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Значний внесок у дослідження проблем фінансової безпеки держави зробили вітчизняні та зарубіжні науковці: О. Барановській, О. Василик, О. Власюк, І. Гришуніна, М. Єрмошенко, Т. Єфименко, В. Кудряшов, В. Мартинюк, В. Міщенко, С. Мочерний, В. Сенчагов, Н. Старостенко, В. Шлемко, Н. Яшина та інших.

Невирішені складові загальної проблеми

Фінансова безпека суб'єктів господарювання на сьогодні є доволі актуальною проблемою. Наукових розробок у цій галузі знань є доволі мало. Значно більше уваги приділяється вивченню економічної безпеки підприємства загалом, під якою розуміють систему забезпечення стійкості економіки підприємства, що зберігає свою цілісність і здатність до саморозвитку, незважаючи на несприятливі зовнішні і внутрішні загрози. Необхідність постійного дотримання фінансової безпеки зумовлюється об'єктивно наявним для кожного суб'єкта господарювання завданням забезпечення стабільності функціонування та досягнення головних цілей своєї діяльності. Рівень фінансової безпеки підприємства залежить від того, наскільки ефективно його керівництво буде спроможним уникнути можливих загрози та ліквідувати шкідливі наслідки окремих негативних складових зовнішнього і внутрішнього середовищ.

Формулювання цілей статті

Вироблення загальних критеріїв, кількісних показників оцінювання фінансової безпеки на рівні підприємства можна вважати складним для вирішення завданням, що обумовлено широтою спектру підприємств, різномірних як за показниками та масштабами діяльності, так і за організаційно-правовою формою та галузевою належністю. Крім того, процес визначення переліку факторів макро-, мезо- та мікросередовища, що можуть впливати на діяльність та формувати головні загрози для конкретного підприємства, має носити в цілому індивідуальний характер.

Метою статті є визначення складу і структури основних критеріїв забезпечення системи фінансової безпеки підприємств задля, спрямованого на досягнення економічних і соціальних цілей, сприяння створенню дієвої системи управління.

Викладення основного матеріалу дослідження

Дослідження сутності економічної безпеки підприємства дозволяє виділити три основні підходи: з

точки зору юридичної безпеки, захисту від виявлених зовнішніх загроз та, нарешті, у розумінні забезпечення задовільного функціонування підприємств у змінних умовах. Наразі останній підхід є визначальним, оскільки передбачає розгляд і оцінювання економічної безпеки з точки зору стійкості внутрішньої системи діяльності підприємства до змін макро-, мезо- та мікросередовища у нормальних межах з метою досягнення поставлених підприємством цілей. Система економічної безпеки підприємства складається з таких функціональних складових, як: фінансова, силова, інформаційна, техніко-технологічна, кадрова, правова, екологічна безпека [4, 5]. Підприємство також повинно не лише стабільно функціонувати, а й розвиватися. У цьому аспекті у сучасних ринкових умовах на стратегічному інтервалі часу підприємствам потрібно спрямовувати зусилля не тільки на захист від внутрішніх і зовнішніх загроз, а й на використання можливостей щодо забезпечення реалізації власних стратегічних економічних інтересів. Зміст економічної безпеки підприємств розкривається через забезпечення реалізації стратегічних інтересів підприємства на основі використання можливостей зовнішнього середовища із застосуванням продуктивної взаємодії із суб'єктами зовнішнього середовища.

Окремого розгляду потребує ситуація, коли підприємство функціонує неефективно (недостатньо ефективно). Тоді навряд чи можна погодитися, що здатність підтримувати такий стан речей достатньо довго можна асоціювати з безпекою. Також слід підкреслити, що поняття «загроза», як правило, характеризується з зовнішніми чинниками. На сучасному етапі відбувається перенесення акцентів: від захисту елементів внутрішнього середовища до організації захисту від негативного впливу зовнішнього середовища та адаптацію до його зміни.

Для забезпечення фінансової безпеки підприємства необхідним є визначення відповідних критеріїв. Критерії фінансової безпеки - це оцінка стану фінансів з погляду найважливіших процесів, що відображають сутність фінансової безпеки. Критеріальна оцінка безпеки включає в себе оцінки ресурсного потенціалу, рівня ефективності використання ресурсів конкурентоспроможності економіки, цілісності території та економічного простору, суверенітету, незалежності і можливості протистояння зовнішнім загрозам, соціальної стабільності та умов запобігання та вирішення соціальних конфліктів [2, с. 35].

Критерії формують показники фінансової безпеки об'єкта дослідження, які будуть описувати й характеризувати його динаміку, рівень основних кількісних і якісних параметрів, на основі яких формується протидія небезпеці. Основним критерієм фінансової безпеки є здатність зберігати або швидко оновлювати критичний рівень відтворення.

Фінансове середовище характеризує систему умов і факторів, що визначають вибір організації і форм фінансової діяльності з метою досягнення найкращих її результатів, що знаходяться під безпосереднім контролем керівників і фахівців фінансових служб.

Загалом, підприємство, як і будь-яка економічна система, має ефективно функціонувати у змінних умовах зовнішнього середовища, зберігаючи цілісність. З одного боку, цій вимозі задовольняє керованість структур системи, обумовлена здатністю менеджерів консолідувати всі її елементи та здійснювати керівництво через ефективний централізований механізм. З іншого боку, будь-який господарюючий суб'єкт є частиною територіального господарського комплексу, що, в свою чергу, включений у систему національної економіки. Отже, існування економічної системи як частини системи вищого порядку обумовлює потребу в забезпеченні її стійкості через стійкість її зовнішніх зв'язків. Так, важливим фактором, що впливає на економічну безпеку підприємства, є його залежність від інтенсивності його кооперативних зв'язків з постачальниками різного роду ресурсів.

Комплекс завдань із забезпечення економічної безпеки підприємства суттєво різниться залежно від того, наскільки стабільною є його діяльність. У стані стійкого функціонування підприємство вирішує завдання забезпечення економічної безпеки шляхом підтримання нормальних ритмів виробництва та збуту продукції, запобігання матеріальним та фінансовим втратам, недопущення несанкціонованого доступу до службової інформації, протидії недобросовісній конкуренції та кримінальним проявам.

У Законі України «Про основи національної безпеки України» зазначається, що: «Національна безпека України – це захищеність життєво важливих інтересів людини, громадянина, суспільства та держави, за якої забезпечуються сталий розвиток суспільства, сучасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам» [1].

Р.С. Папехін вважає, що стан фінансової безпеки характеризується критеріями та параметрами [7], тобто критерії розглядаються автором як кількісні і якісні показники фінансової безпеки, а параметри як порогові (граничні) значення показників, вихід за межі яких порушує стабільність та розвиток фінансової системи через зростання впливу внутрішніх і зовнішніх загроз та небезпек.

В.І. Мунтян вказує, що критерії безпеки передбачають набір певних показників об'єкта дослідження, які його характеризують [6, с. 37], чим демонструє прихильність до підходу, відповідно до якого критеріями фінансової безпеки вчені вважають систему показників (індикаторів), використовуваних для її оцінки.

В.А. Предборський наполягає на тому, що критеріями фінансової безпеки є «відсутність штрафів, санкцій з боку державних органів за порушення законодавства (наприклад, податкового, антимонопольного), відсутність втрат від операцій з несумлінними контрагентами» [8, с.120], тобто до

показників, що визначають фінансову безпеку, відносить власний капітал, обсяг річного обороту, прибуток, рентабельність, які мають тенденцію до зростання, тобто розкриває сутність фінансової безпеки на рівні підприємств і з'ясовує, що її загрозами слід вважати «потенційні або реальні дії фізичних або юридичних осіб, що порушують стан захищеності суб'єкта підприємницької діяльності» і спричиняють інші негативні наслідки.

Ю.В. Квятківський, зауважує, що «...єдиним критерієм безпеки є сам факт наявності чи відсутності стану захищеності економічних інтересів» суб'єкта, а критерієм фінансової безпеки – «спроможність суб'єктів... протистояти окремим видам небезпеки» [3, с.73]. Тобто автором ототожнюється протистояння видам небезпеки з поняттями стійкості, стабільності та невразливості процесу економічного розвитку суб'єкта, проте констатація такого стану суб'єкта фінансової безпеки неможлива без системи показників, значення яких дозволяє зробити відповідні висновки

Зважаючи на те, що під критерієм економічної безпеки слід розуміти оцінку стану економіки з точки зору найважливіших процесів, що відображають суть економічної безпеки, вважаємо, що в економічній групі інтересів виокремлюються фінансові інтереси підприємства. Зазначена група інтересів підприємства є домінуючою.

Серед головних вимог щодо критеріїв забезпечення фінансової безпеки підприємства можна виділити наступні. По-перше, вони повинні формуватися зважаючи на його фінансові інтереси: зростання ринкової вартості підприємства, максимізація прибутку, достатність основного і оборотного капіталу, наявність необхідного обсягу інвестиційних ресурсів, оптимізація відрахувань до бюджету. По-друге, враховувати принципи управління фінансовою безпекою підприємства: первинність господарського законодавства; застосування програмно-цільового управління; обов'язкове визначення сукупності власних фінансових інтересів підприємства у складі його місії; інтегрованість підсистеми управління фінансовою безпекою підприємства із загальною системою фінансового менеджменту; забезпечення збалансованості фінансових інтересів підприємства, окремих його підрозділів і персоналу; взаємна матеріальна відповідальність персоналу і керівництва за стан фінансової безпеки підприємства; необхідність постійного моніторингу реальних і потенційних загроз; відповідність заходів щодо забезпечення фінансової безпеки економічній стратегії розвитку підприємства, його місії; координація реалізації заходів щодо забезпечення фінансової безпеки на підприємстві; необхідність і своєчасність удосконалення в разі потреби системи фінансової безпеки підприємства; наявність зворотного зв'язку; необхідність організаційного і методичного оформлення підсистеми фінансової безпеки; мінімізація витрат на забезпечення фінансової безпеки підприємства. Розмаїтість і мобільність інтересів підприємства обумовили необхідність їхньої систематизації за рядом ознак, що дозволяє чітко їх формулювати, сформувати систему пріоритетних інтересів підприємства і визначити заходи з їхнього захисту.

Класифікація фінансових інтересів залежно від різних критеріїв наведена на рис. 1.

Критерії систематизації фінансових інтересів підприємства	
Спрямованість	Забезпеченість капіталом Максимізація прибутку Зростання вартості акцій
Значущість	Стратегічні Поточні
Розподіл у часі	Пріоритетні Другорядні
Рівень локалізації	Корпоративні Підприємства Структурної одиниці
Функціональність	За видами діяльності

Рис. 1. Система фінансових інтересів підприємства

Критерії фінансової безпеки диктують вибір певних показників фінансової безпеки, які найбільш адекватно характеризують систему відтворення, рівень кількісних і якісних параметрів її розвитку. При цьому останні мають відповідати наступним вимогам:

- наявність високої інформативності;
  - наявність зв'язку показників з суттєвими тенденціями і процесами розвитку соціально-економічної сфери на кожному етапі функціонування і розвитку;
  - можливість їх застосування в практичній діяльності економічних суб'єктів та зацікавлених сторін.
- Отже, вважаємо, що забезпечення реалізації стратегічних інтересів підприємства на основі

використання можливостей зовнішнього середовища з застосуванням продуктивної взаємодії із суб'єктами зовнішнього середовища є економічною безпекою підприємства.

Висновки

Враховуючи зазначене, можна зробити висновок про те, що виникає об'єктивна необхідність у вдосконаленні теоретико-методологічних основ фінансової безпеки підприємства, а також формуванні дієвого інструментарію її забезпечення.

Література

1. Закон України «Про основи національної безпеки України» від 19.06.2003 № 964-IV // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2003. – № 39. – С. 351.
2. Воробьев Ю.Н. Сущность финансовой безопасности предприятия / Ю.Н. Воробьев, О.Г. Блажевич // Научный вестник: Финансы, банки, инвестиции. – 2011. – № 3. – С. 35–40.
3. Квятківський Ю. В. Критерії оцінки фінансової безпеки суб'єктів аграрної сфери / Ю. В. Квятківський // Економіка АПК. – 2009. – № 11. – С. 70–74.
4. Ковальов Д. Економічна безпека підприємства / Д. Ковальов, Т. Сухорукова // Економіка України. – 1998. – № 10. – С. 48–52.
5. Кузенко Т.Б. Тактичне і стратегічне планування економічної безпеки підприємства / Т.Б. Кузенко // Актуальні проблеми економіки. – 2004. – № 3. – С. 142–151.
6. Мунтян В. І. Економічна безпека України / В. І. Мунтян. – К. : Вид-во КВІЦ, 1999. – 464 с.
7. Папехин Р. С. Факторы финансовой устойчивости и безопасности предприятия : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. экон. наук : 08.00.10 / Папехин Р. С. / ГОУ ВПО «Волгоградский государственный университет». – Волгоград, 2007. – 21 с.
8. Предборський В. А. Економічна безпека держави : монографія / В. А. Предборський. – К. : Кондор, 2005. – 391 с.
9. Шнипко О. С. Види і чинники безпеки ієрархічних економічних систем: теоретико-методологічний аспект / О. С. Шнипко // Актуальні проблеми економіки. – 2006. – № 5(59) – С. 78–85.

References

1. Zakon Ukrainy «Pro osnovi natsionalnoyi bezpeki UkraYini» vid 19.06.2003 № 964-IV. Vidomosti Verhovnoyi Rady (VVR). 2003. № 39. S. 351.
2. Vorobev Yu.N., Blazhevich O.G. Suschnost finansovoy bezopasnosti predpriyatiya, Naukovy visnik: FInansi, banki, InvestitsIYi, 2011, № 3. S. 35-40.
3. KvyatkIvskiy Yu. V. Kriteriyi otsInki fInansovoyi bezpeki subektiv agrarnoYi sferi. EkonomIka APK. 2009. № 11. S. 70–74.
4. Kovalov D., Suhorukova T. EkonomIchna bezpeka pidpriemstva. Ekonomika Ukrainy. 1998. № 10. S.48–52.
5. Kuzenko T.B. Taktichne i strategIchne planuvannya ekonomIchnoYi bezpeki pidpriemstva. Aktualni problemi ekonomIki. 2004. № 3. S.142–151.
6. MuntIyan V. I. EkonomIchna bezpeka Ukrainy. K.: Vid-vo KVITs, 1999. 464 s.
7. Papelin R. S.Faktory finansovoy ustoychivosti i bezopasnosti predpriyatiya: avtoref. dis. kand. ekonom. nauk: 08.00.10. GOU VPO «Volgogradskiy gosudarstvennyiy universitet». Volgograd, 2007. 21 s.
8. Predborskiy V. A. EkonomIchna bezpeka derzhavi : monografiya. K.: Kondor, 2005. 391s.
9. Shnipko O. S. Vidi I chinniki bezpeki IerarhIchnih ekonomIchnih sistem: teoretiko-metodologIchniy aspekty. Aktualni problemi ekonomIki. 2006. № 5(59). S. 78–85.

Надійшла 06.05.2015; рецензент: д. е. н. Нижник В. М.